

ІМПЛІКОВАНА ВВІЧЛИВІСТЬ VS ПРИМУС ДІЄСЛІВ MÜSSEN / SOLLEN У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЧЧИНИ

*Стаття присвячена особливостям вживання модальних дієслів *müssen / sollen* у політичному дискурсі Німеччини. За точку відліку для здійснення лексико-семантичного аналізу береться тлумачення модальних дієслів *müssen / sollen*, яке дається в лексикографічних джерелах. Надалі подаються варіанти контекстуальних семантичних зсувів, продиктовані характеристиками політичного дискурсу.*

Ключові слова: езотеричність, експлікований, імплікований, лексичне значення, модальність, політичний дискурс Німеччини.

*Статья посвящена особенностям использования модальных глаголов *müssen / sollen* в политическом дискурсе Германии. В качестве точки отсчета для проведения лексико-семантического анализа берется объяснение модальных глаголов *müssen / sollen*, которое предоставляется лексико-грамматическими источниками. Далее даются варианты контекстуальных семантических сдвигов, продиктованные характеристиками политического дискурса.*

Ключевые слова: имплицитный, лексическое значение, модальность, политический дискурс Германии, езотеричность, эксплицитность.

*The article deals with the peculiarities of modal verbs “*müssen / sollen*” in political discourse of Germany. Political discourse as it is and political discourse of Germany is taken as a starting point due to its modern popularity and its influence upon the recipient in a modern global world, that is dictated by the overwhelming presence of politicians and politics.*

Thus, being heard and listened to the politicians make influence not only within political sphere, but also within language structure: lexical, grammatical, stylistic components – which all together mold the political discourse.

The article covers the peculiarities of explicit and implicit meanings of two modal verbs of the German language – “müssen / sollen”. The explanation of the modal verbs “müssen / sollen” in lexico-grammatical resources is taken as the basis for the lexico-semantic analysis conducted in the article. Still their usage in the speeches of the German politicians reveals implicit components of their meaning. There are variants of contextual semantic shifts dictated by the very characteristics of the political discourse, adherent feature of which is its theatrical characteristic – politicians are eager to win the interest of their voters, thus, their speech must fully correspond the expectations of the very voters, thus flatness of the modal verbs “müssen / sollen” should be modified. That is achieved due to the lexical surrounding that comes to the fore in the political discourse of Germany.

Key words: explicit, esoteric, implicit, lexical meaning, modality, political discourse of Germany.

Категорія спонування постійно привертає увагу лінгвістів з огляду на складну природу спонукальних висловлювань, їх поширеність і важливу роль у людському спілкуванні. Якщо ж зосередитись на конкретній сфері застосування спонування, наприклад, на політичному дискурсі Німеччини, та зануритись у тонкощі вербалізації спонування у ньому, то вагомість та доцільність вивчення способів його вербалізації зростає в рази.

Політичний дискурс, як такий, та політичний дискурс Німеччини, безпосередньо, незмінно викликає жвавий інтерес у багатьох областях суспільних наук: політології, соціології, психології, лінгвістиці. У центрі лінгвістичних досліджень знаходяться аспекти вербалізації авторської інтенції з урахуванням основних функцій та характеристик політичного дискурсу, лінгвальних та екстралінгвальних чинників.

Відтак, питанням вивчення політичного дискурсу присвячено роботи М. О. Баранова, О. В. Гайкової, Т. А. фон Дейка, В. І. Карасика, Ю. М. Караулова, О. М. Паршиної, О. О. Попової, О. І. Шейгал та ін..

Об’єкт дослідження – політичний дискурс Німеччини та основні його характеристики.

Предмет дослідження – модальні дієслова німецької мови *müssen* / *sollen* як вербальні форми для реалізації спонукання до дії та імпліованої ввічливості у політичному дискурсі Німеччини.

Актуальність полягає в динамічному зростанні уваги, що звертається до питань політики, в цілому, а відтак, і до лінгвістичних, соціолінгвістичних аспектів, політичного дискурсу Німеччини, та способів вербалізації інтенції політика, зважаючи на обрану комунікативну стратегію та тактику.

Метою такого дослідження виступає з’ясування ролі модальних дієслів німецької мови *müssen* / *sollen* при вербалізації імперативу в рамках політичного дискурсу Німеччини. Відповідно, для досягнення поставленої мети вирішуються наступні **завдання**:

- виявлення подвійної сутності модальних дієслів *müssen* / *sollen*;
- вивчення умов, за яких відбувається контекстуальне зрушення семантики модальних дієслів *müssen* / *sollen*;
- дослідження варіантів вербалізації авторської ввічливості за допомогою модальних дієслів *müssen* / *sollen*, покликаних омовлювати примус.

Політичний дискурс – це влада, «при цьому виявляється, що влада (не суто політична, але влада як будь-який різновид домінування і впливу) досягається завдяки владі над мовою» [3, с. 15]. Відповідно, політична комунікація представляє собою будь-яку передачу повідомлень, що впливають на розподіл та використання влади в суспільстві, особливо якщо такі повідомлення надходять від офіційних урядових інститутів [7, с. 311]. І якщо розглядати владну сутність політичного дискурсу, покликану втілювати в життя ті чи інші розпорядження певного

політичного діяча, то невід'ємною її складовою є спонукальні конструкції, у яких омовлюється авторська інтенція, примус адресата. Мовними засобами реалізації такого спонукання адресата до дії в німецькому політичному дискурсі є імперативний та умовний способи дієслова, безособові конструкції-приписи, форми майбутнього часу дієслова, що висловлюють повинність, припис, нагальну необхідність, і, безсумнівно, модальні дієслова *müssen, sollen*.

У лінгвістичній науці модальні дієслова вважаються одним з найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів і привертають увагу учених з другої половини ХХ століття. В німецькій мові модальні дієслова, що використовуються для вираження об'єктивної модальності, вживаються і для суб'єктивної модальності.

Об'єктивна модальність – обов'язкова ознака будь-якого висловлювання, одна з категорій, що формують предикативну одиницю – пропозицію. Об'єктивна модальність виражає відношення повідомлюваного до дійсності в плані реальності (здійсненності) та ірреальності (нездійсненності). Суб'єктивна модальність, тобто відношення мовця до повідомлення, є факультативною ознакою повідомлення [1].

Саме таке «подвійне» навантаження модальних дієслів і становить специфіку їх вживання в німецькій мові. Модальні дієслова *müssen / sollen* в німецьких синтаксичних конструкціях висловлюють повинність. І якщо дієслово *sollen* служить в німецькій мові для вираження зовнішньої необхідності, розпорядження від третіх осіб [5]:

*Und heute **soll** man schon wieder irgendwelche Bruderstaaten lieben, deren Wirtschaft wieder nicht funktioniert* [8],

то дієслово *müssen* висловлює об'єктивно існуючу або суб'єктивно усвідомлювану необхідність, виконання якої не обговорюється [5]:

*In Syrien herrscht Krieg – und wir, als seine nächsten Nachbarn, **müssen** uns dazu verhalten, womöglich militärisch, ja, aber vor allem sehr viel entschlossener als bisher diplomatisch und ebenso zivilgesellschaftlich [6].*

Така семантика модальних дієслів *müssen / sollen* закладена в лексикографічних словниках, посібниках з граматики німецької мови. Разом з тим, модальні дієслова, як і будь-які інші лексичні одиниці, здатні виявляти на ряду з експлікованим ще й імплікований компонент лексичного значення.

*Ich bin außerdem überzeugt, dass Menschen, die ihre Heimat wegen eines Krieges und in Lebensgefahr verlassen haben, am besten akzeptable Lebensbedingungen in der unmittelbaren Nähe ihrer Heimat bekommen **sollen** [4].*

У запропонованому прикладі продемонстровано те саме «подвійне» семантичне навантаження модального дієслова *sollen*. Якщо брати за відправну точку саме значення цього модального дієслова як вираження зовнішньої необхідності, розпорядження від третіх осіб [5], то і речення, в цілому, можна розглядати як наказ А. Меркель про розміщення, поселення переселенців в певних локаціях, які є відомими для зацікавлених осіб, політиків, відповідних державних установ.

Разом з тим, інформація у даному прикладі подається езотерично, немає жодних конкретних географічних назв, одиниць виміру, осіб, які мають виконувати наказ. Відтак, і модальне дієслово *sollen*, не зважаючи на своє обмежене лексичне значення, яке вирізняється конкретністю, відсутністю альтернатив, у даному випадку якраз вербалізує ту саму альтернативу, адже наказ подається вже радше у завуальованій формі, як певна можливість, порада, яка носить виключно суб'єктивний характер. А. Меркель вдається озвучити у такий спосіб розпорядження, при тому обов'язкове для виконання, враховуючи рівень політики, який Канцлер

Німеччини представляє, і при цьому представити його як особисту, суб'єктивну точку зору.

І навпаки:

*Wir sind übereingekommen, dass die beste Antwort auf die AfD natürlich die gute Arbeit ist, die wir als Regierung leisten **müssen** dort, wo wir in Regierungsverantwortung sind* [4].

Müssen у даному випадку прекрасно демонструє своє основне лексичне значення – об'єктивно існуюча або суб'єктивно усвідомлювана необхідність, виконання якої не обговорюється [5], яку, власне, і озвучує політичний суб'єкт – Канцлер Німеччини Ангела Меркель.

Тим не менш, привертає увагу не лише саме модальне дієслово як лексико-граматична одиниця, а і його лексичне оточення, що разом вибудовує цілісну картину, яка має вплинути на реципієнта – виборця, громадянина країни. Модальне дієслово є лише складовою присудка, а повну картину про предикативність та принципи узгодження підмета і присудка у даному прикладі вимальовує саме та лексична одиниця, яка виконує роль підмета у запропонованих реченнях – особовий займенник *wir*. Відтак, відбувається амальгамування, мовець «знімає» з себе повну та одноосібну відповідальність за виконання всього озвученого. Обов'язки покладаються на таких собі *wir*, а далі *Regierung*, які мають виконувати наказ, адже і у даному разі йдеться саме про нього. *Müssen* підкреслює при цьому соціальну спрямованість промови, вплив на свідомість кожного активного члена суспільства.

Приходимо до висновку, що модальні дієслова *müssen* / *sollen* досить ефективно допомагають вербалізувати суб'єктивну модальність, імпліковано передаючи комунікативні стратегії, властиві політичному дискурсу, і передусім – театральність цього дискурсу.

Театральність політичного дискурсу втілюється, перш за все, за рахунок стратегії ввічливості, адже будь-який політик має завоювати свій

електорат і постійно підтримувати його інтерес до власної особи. Зважаючи на предмет дослідження – модальні дієслова *müssen / sollen*, основне лексичне значення яких «примус» – у даному випадку ми можемо вести розмову виключно про імпліковану ввічливість. І така імплікована ввічливість може бути як позитивною, так і негативною, адже комунікативні стратегії спрямовані на підтримку співрозмовника або на дистанціювання від нього [2, с.973].

Man muss jetzt aber erst einmal in aller Ruhe auswerten, woran das gelegen hat, bevor man voreilige Schlüsse für die nahe und mittelfristige Zukunft zieht [4].

У вище наведеному прикладі демонструється готовність до відкритої дискусії та колективності мислення, заклик до спільних дій (обговорення та подальшого згуртування сил Альянсу в боротьбі проти міжнародного тероризму), висловлюється політичний оптимізм з приводу прийняття спільного рішення і подальших дій країн-союзників.

Негативна ввічливість стає у нагоді в разі використання непрямих висловлювань, вибачення і подяки, імперсоналізації, ввічливого песимізму, поваги і т.д. [2, с.973].

Das Ziel müsse eine breite Allianz sein, um den Terrorismus des sogenannten Islamischen Staates konsequent zu bekämpfen [4].

У наведеному прикладі міститься імперсоналізація, що реалізується не лише за допомогою модального дієслова і його експлікованого та імплікованого відтінку значення, а й відповідного добору лексичних одиниць: невизначене *das Ziel*, в результаті чого втрачається актант, хто має виконувати такий «завуальований наказ»; неозначений артикль *eine breite Allianz*. У такий спосіб іде омовлення ввічливого песимізму з приводу результатів боротьби з міжнародним тероризмом. Бундесканцлер Німеччини Ангела Меркель дипломатично висловлює невдоволення сучасним станом справ у цій області, вдаючись саме до комунікативної

стратегії ввічливого песимізму. Політик висловлює свою особисту суб'єктивну думку і при цьому подає свою інтенцію максимально ввічливо, «м'яко».

Відтак, продемонстровані приклади підтвердили доцільність та нагальність застосування функціональної парадигми. Структурний аналіз, який ішов би окремо від вивчення мовленнєвих актів, не враховував би екстралінгвальні чинники, не зміг би дати відповідь на доцільність чи доречність вживання модального дієслова *müssen* в одному випадку, та дієслова *sollen* в іншому. Саме тому, дискурсивний аналіз здатен пояснити валідність вживання того чи іншого модального дієслова у мовленні, адже у такому разі іде комплексне осмислення комунікативної ситуації з урахуванням лінгвальних та естралінгвальних чинників.

Разом з тим, дане дослідження вказує на багатоаспектність та багатошаровість поставленого питання. Рухаючись шляхом структурного аналізу, зустрічаємо вживання модальних дієслів *müssen* / *sollen* у різних їх граматичних формах, які, безсумнівно, мають не лише граматичне, а й лексичне значення. Виходячи в площину прагмалінгвістики, варто зануритись у сплетіння стратегій та тактик, до яких вдаються політики задля ефективної самопрезентації та знищення політичних опонентів. Тому, розуміємо, що широке коло запитань залишається відкритим для подальшого їх вивчення.

Література

1. Арутюнова Н. Д. Лингвистический энциклопедический словарь / Н. Д. Арутюнова [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа к сайту : <http://tapemark.narod.ru/les/index.html>
2. Газизов Р. А. Грамматические способы репрезентации имплицитной вежливости в немецкой лингвокультуре / Р. А. Газизов. – У. : Вестник Башкирского университета, 2014. – Т. 19. – С. 972–976.

3. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс : Мова, культура, влада / Г. М. Яворська. – К. : Нац. акад. наук України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. – 288 с.
4. Bundeskanzlerin Merkel beim 9. Nationalen IT-Gipfel. – [elektronische Quelle]. – Zugang : <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2015/11/2015-11-19-merkel-it-gipfel.html>
5. Dreyer H. Lehr-und Übungsbuch der deutschen Grammatik / H. Dreyer. – Ismaning : Max Hueber Verlag, 2001. – 365 S.
6. NZZ. – [elektronische Quelle]. – Zugang : <http://www.nzz.ch/international/nato-chef-ruft-nach-abschuss-des-russischen-kampffjets-zur-ruhe-auf-1.18652193>
7. Schudson M. Sending a Political Message : Lessons from the American 1790s / M. Schudson // Media, Culture and Society. – 1997, Vol. 19. – № 3. – P. 311–330.
8. Spiegel. – [elektronische Quelle]. – Zugang : <http://www.spiegel.de>

Попова, О.В. Імплікована ввічливість vs примус дієслів *MÜSSEN* / *SOLLEN* у політичному дискурсі Німеччини [Текст] / О.В. Попова, Т.Л. Спориш // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. – Вип. 11-12, Ч. 2. – С. 157–161.